

NIEUWSBRIEF PADDESTOELLENWERK GROEP DRENTHE

NUMMER 3

JUNI 2002

**Redactie: Eef Arnolds &
Bernhard de Vries**

**Adres redactie en secretariaat:
Bernhard de Vries
Roerdomplan 222
7905 EL Hoogeveen**

INHOUD

Woord vooraf	2
Activiteiten van de PWD in 2002	3
Excursies	3
Overige bijeenkomsten van de PWD	4
Seizoenswerk	5
Paddestoelen van De Kleibosch bij Foxwolde	8
De excursies van de PWD in 2001	11
Paddestoelenbeheer: schrale graslanden	18
Verborgene schoonheid	20
Nieuws van het paddestoelenmeetnet	23
Wat doet de paddestoelenwerkgroep?	24
De nieuwsbrief	24

WOORD VOORAF

De Paddestoelen Werkgroep Drenthe gaat vol vertrouwen haar vierde seizoen tegemoet. De activiteiten van de PWD trekken steeds meer belangstellenden. Het is verheugend om te zien hoe snel sommige nieuwkomers zich inwerken en zich de eigenaardigheden van het mycologische handwerk eigen maken.

De kennis over de paddestoelen in Drenthe is ook afgelopen jaar weer aanmerkelijk toegenomen. We kunnen deze keer geen kaartje presenteren met de aantallen soorten per kilometerhok, want veel Drentse gegevens van 2001 zijn nog niet in het gegevensbestand ingevoerd. Er is hard gewerkt; het aantal hokken met meer dan honderd soorten is in twee jaar tijd nagenoeg verdubbeld. Natuurlijk blijft er nog genoeg te doen. Daarom presenteren we dit jaar weer een uitgebreid excursieprogramma. Daarnaast zullen ongetwijfeld veel werkgroepleden individueel op pad gaan.

In deze nieuwsbrief geeft Rob Chrispijn een persoonlijke indruk van het afgelopen paddestoelenseizoen. Hij vervolgt met een mycologische indruk van het bijzondere reservaat De Kleibosch in Noord Drenthe. Daarna volgt meer gedetailleerde informatie over de werkgroepexcursies in 2001 in de traditionele excursieverslagen. In de rubriek paddestoelen-beheer geeft Eef Arnolds aanbevelingen voor het beheer van schrale graslanden, een zeer belangrijk maar vaak verontachtzaamd paddestoelenbiotoop. Bernhard de Vries besteedt in dit nummer aandacht aan de Franjekelkjes waarin hij laat zien dat ook onder het kleine grut veel schoons schuil gaat. Tot slot volgt informatie over het paddestoelenmeetnet en de paddestoelenwerkgroep.

We wensen alle lezers een herfstig, nat najaar toe met veel regen en veel paddestoelen!

De redactie

ACTIVITEITEN VAN DE PWD IN 2002

EXCURSIES

Voor informatie kan men bellen met de vermelde excursieleider. Bij zeer ongunstige (bijvoorbeeld extreem droge) omstandigheden is het verstandig van tevoren te bellen want dan wordt soms de excursie afgelast. De meeste PWD excursies zijn op maandag. Om tegemoet te komen aan de wens van een aantal leden met een volledige baan zijn dit jaar twee excursies op zondag gepland.

Tijdens de excursies proberen we zo veel mogelijk karteringswerk uit te voeren. Alle excursies beginnen om tien uur en duren tot ergens in de middag, afhankelijk van het weer en de vondsten. Proviand en drinken meenemen. Waterdicht schoeisel of laarzen aanbevolen.

Maandag 19 augustus. Laaghalerveld, Kortewegsebos. Verzamelen: 10 uur bij de Koepelkerk te Smilde. Leider: Rob Chrispijn (0521-381934).

Maandag 26 augustus. Norg, Langeloërduinen. Verzamelen: 10 uur bij het oude kerkje van Norg. Leider: Eef Arnolds (0593-523645).

Zondag 1 september. Asserbosch. Verzamelen 10.30 uur bij restaurant De Hertenkamp aan de rand van het Asserbosch. Leider: Eef Arnolds (0593-523645). **Excursie voor het paddestoelenmeetnet, zie pag. 23.**

Maandag 2 september. Boswachterij Gees, Mepperveld, Mekelermeer. Verzamelen: 10 uur bij de brug van Nieuw Balinge. Leiders: Will Pannekoek (0522-472632) en Bernhard de Vries (0528-265234).

Maandag 9 september. Bossen ten noordoosten van Tiendeveen. Verzamelen: 10 uur, kerk Tiendeveen. Leider: Will Pannekoek (0522-472632).

Maandag 16 september. Omgeving Nieuw Schoonebeek. Verzamelen: 10 uur, kerk Nieuw Schoonebeek. Leider: Eef Arnolds (0593-523645).

Maandag 23 september. Knoesterbos bij Stadskanaal. Verzamelen: 10 uur, kerk van Gasselte. Leiders: Will Pannekoek (0522-472632) en Bernhard de Vries (0528-265234).

Zondag 29 september. Balloërveld en omgeving. Verzamelen: 10 uur op de brink van Taarlo. Leider: Eef Arnolds (0593-523645).

Maandag 7 oktober. Fochteloërveen. Verzamelen: 10 uur bij de Meester Sikkensbrug in Bovensmilde. Leider: Rob Chrispijn(0521-381934).

Maandag 14 oktober. Oosterse Bos ten oosten van Emmen. Verzamelen: 10 uur bij de kerk van Nieuw Dordrecht. Leider: Rob Chrispijn (0521-381934).

Maandag 21 oktober. Boswachterij Exloo. Verzamelen: 10 uur bij de kerk van Borger. Leiders: Will Pannekoek (0522-472632) en Bernhard de Vries (0528-265234).

Maandag 28 oktober. Omgeving Zuidwolde. Verzamelen: 10 uur bij oude kerkje in Zuidwolde. Leider: Eef Arnolds (0593-523645).

Zondag 3 november. Heidehof bij Anderen. Verzamelen: 10 uur bij oude kerk Rolde. Leider: Rob Chrispijn (0521-381934).

Maandag 11 november. Omgeving Zwinderen. Verzamelen: 10 uur bij de brug van Zwinderen. Leiders: Will Pannekoek (0522-472632) en Bernhard de Vries (0528-265234).

OVERIGE BIJEENKOMSTEN VAN DE PWD

Dinsdag 17 september. Werkgroepavond bij Eef Arnolds, Holthe 21, Beilen (0593-523645). Aanvang 19.30 uur. Iedereen kan vers verzamelde paddestoelen meebrengen ter demonstratie en determinatie. Deze avond zal speciale aandacht worden besteed aan boleten, maar ook ander materiaal is welkom.

Dinsdag 1 oktober. Werkgroepavond bij Eef Arnolds. Als 17 september. Deze avond zal speciale aandacht worden besteed aan mycena's en verwanten, maar ook ander materiaal is welkom.

Dinsdag 29 oktober. Werkgroepavond bij Eef Arnolds. Als 17 september. Deze avond zal speciale aandacht worden besteed aan gaatjeszwammen (polyporen), maar ook ander materiaal is welkom.

Zaterdag 16 november. **DRENTSE ZWAMDAG** in het Bezoekerscentrum van het Dwingelderveld aan de Benderseweg te Ruinen vanaf half twee. Bij geschikt weer eerst een korte excursie. Vervolgens mededelingen over de voortgang van de Drentse atlas, indrukken uit seizoen 2002, mededelingen (dia's) van leden enz.

Evenals vorig jaar gaan we na afloop 's avonds dineren. Wie daaraan mee wil doen moet zich voor 1 oktober opgeven bij Eef Arnolds met een voorkeur voor vlees, vis of vegetarisch.

SEIZOENSWERK

Rob Chrispijn

Dit keer heb ik pas laat de paddestoelenwaarnemingen van 2001 uit mijn veldnotities overgeschreven op karteringsformulieren. Het voordeel hiervan is dat een al bijna vergeten paddestoelenseizoen weer terug in de herinnering komt. Je beleeft zo'n seizoen als het ware opnieuw. En hoewel ik niet zo onder de indruk was van wat het jaar 2001 voor mij aan paddestoelen heeft opgeleverd, waren er toch meer interessante vondsten dan ik dacht.

Ik was amper terug van vakantie in Spanje, of ik vond begin mei op 700 meter van mijn huis een klein inktzwammetje in een uit de productie genomen weiland met veel russen. De hoeden waren klein, tot 10 bij 5 mm, en grijzig wit bepoederd. In natte biotopen als dit vind je vrijwel nooit inktzwammen, dus ik was heel nieuwsgierig welke soort dit zou kunnen zijn. Onder de microscoop hadden sommige sporen een onduidelijk, gekreukeld episporium, een soort lubberend condoom rondom de spore dat kenmerkend is voor sommige korrelinktzwammen. Determinatie was niet moeilijk maar leidde tot een soort die nog niet eerder in Nederland was aangetroffen. Daarom heb ik materiaal ter controle toch maar even naar de Nederlandse inktzwammen specialist Kees Uljé gestuurd en die bevestigde per omgaande de vondst van *Coprinus martinii*, die het nog zonder Nederlandse naam moet stellen. De weinige meldingen in Europa zijn eveneens afkomstig van vochtige gebieden.

Ik was zo tevreden met deze vondst dat ik verder in het voorjaar nauwelijks meer naar paddestoelen gekeken heb. In de losse papiertjes met aantekeningen vind ik pas weer meldingen van vondsten van begin augustus. Omdat we in de werkgroep proberen om ook gebieden te bezoeken waar nog geen paddestoelengegevens van zijn, heb ik het afgelopen jaar onder meer in de omgeving van Meppel rondgekeken. In enkele nieuwbouwwijken vond ik een paar opvallende soorten die ik elders in Drenthe vrijwel nooit gezien heb: Reuzenchampignon, Gekraagde aardster en, wat later in het seizoen, Gewimperde aardster. Dit zijn soorten die je vaker in het westen van ons land aantreft, maar het zou best kunnen dat ze in Drenthe ook in andere stedelijke gebieden voorkomen, zoals in Hogeveen, Assen en Emmen. Wie gaat daar eens kijken?

Fantasieloos en toch leuk

Ten noorden van Meppel ligt een ruilverkavel en volledig strak getrokken agrarisch gebied dat mycologisch weinig te bieden heeft. Toch kunnen zelfs in een fantasieloos landschap als dit soms nog spannende paddestoelen groeien. In een kilometerhok waar de spaarzame boomsingels niets opleverden, ging ik in arren moede maar tussen het gras van een ruige berm zoeken. Op halfvergaan gras groeide zowaar een schelpvormig, donker grauwbrown satijnzwammetje zonder steel. Dit was de zeldzame Schelpsatijnzwam, een soort die ik alleen kende van het vijf kilometer westelijker gelegen moerasgebied De Wieden in de Kop van Overijssel. Daar groeit dit tot 15 mm grote paddestoeltje soms op halfverbrande zeggestengels in kruidenrijke rietlanden die elk jaar gemaaid worden en daarna gedeeltelijk afgebrand.

Een andere satijnzwam die ik op een ongebruikelijke plek vond, is de Zeggesatijnzwam. Deze soort is nog maar een jaar of tien uit ons land bekend en groeit in hetzelfde milieu als de Schelpjessatijnzwam, in de laagveenmoerassen van Friesland en Noordwest Overijssel. Langs het Brunstingerveld, een natuurgebied ten westen van Beilen, lag een maïsakker waar in de schaduw van een boomsingel vrij veel gras stond. Tussen de bijna afgerijpte maïsplanten stond één warrige graspol waar op dode stengels een piepklein, wit, schelpvormig paddestoeltje groeide. Het was lastig om enkele vruchtlichamen te verzamelen omdat de grootste niet boven de 3 mm uitkwamen. Toen ik een exemplaar onder de

stereomicroscoop bekeek, deed het inderdaad sterk denken aan de Zeggesatijnzwam die ik uit De Wieden ken, maar daar vier keer zo groot wordt!

Een andere soort van zompige plaatsen is de Biezenmycena, een wat misleidende naam omdat dit grijzig witte paddestoeltje vaker op Pitrus wordt aangetroffen. Volgens de twee jaar geleden uitgekomen Atlas van de Drentse Flora is dit de meest verbreide plant in onze provincie, die in vrijwel geen enkel kilometerhok ontbreekt. In bossen vinden we Pitrus op bospaden waar in diepe tractorsporen regenwater blijft staan. Als deze rus hier in dikke bossen groeit, zodat een luw en vochtig microklimaat ontstaat, dan is er een goede kans op het voorkomen van de Biezenmycena. En zo zullen er op een verspreidingskaart van deze moerasbewoner stippen staan in bosgebieden als het Dieverveld en boswachterij Smilde.

Bolaris

Over de meer typische bospaddestoelen is natuurlijk ook wel wat te melden. Het zal sommige paddestoelenliefhebbers niet ontgaan zijn dat de Roodschubbe gordijnzwam, na jaren van afwezigheid, in 2000 een spectaculaire comeback maakte. Men duidt in dat verband het jaar 2000 in mycologische kringen wel aan als het 'Bolarisjaar', naar de wetenschappelijke naam van deze mooie paddestoel, *Cortinarius bolaris*. Deze opgaande lijn lijkt zich in 2001 te hebben voortgezet. Ik zag hem het afgelopen jaar vier maal, waarvan een keer midden in een stukje beukenbos op de Havelterberg. De andere vondsten werden gedaan in lanen die door bosgebieden lopen, zoals meer gebruikelijk is. Daarvan was de Torenlaan in Boswachterij Smilde het rijkst met maar liefst vijf vindplaatsen.

Het hoeft niet altijd zeldzaam of uniek te zijn om in de herinnering te blijven hangen. Zo ligt aan de noordkant van de Doldersumer heide een dennenbosje met vrij armetierige dennen maar met een opvallend geringe hoeveelheid gras in de ondergroei. Mogelijk is dit een gevolg van de schapen en runderen die het hele gebied begrazen. Het aantal paddestoelen was hier eind september bijzonder hoog: zeer veel Koeieboleten en Braakrussula's en verder onder meer Roestvlekkenzwam, Levermelkzwam en Rossige melkzwam. Aan de rand van dit bosje stonden op de overgang naar een ven nogal wat berken. Hierbij groeide behalve de Gewone berkenboleet ook de minder algemene Bonte berkenboleet. Deze laatste is goed herkenbaar aan zijn vlekkerig bruine hoed en het steelvlees dat aan de lucht snel geel kleurt, wat daarna langzaam overgaat in diep blauw.

Maagdelijk zand

In de Drentse bossen is, zoals elders, verzuring en vermesting van de bovengrond een probleem. Hierdoor zijn veel soorten paddestoelen schaars geworden. Misschien helpt begrazing er wat tegen. Een meer ingrijpende manier om deze invloeden tegen te gaan is het verwijderen van de verontreinigde strooisel- en humuslaag, zodat min of meer maagdelijk zand naar boven komt. Bijvoorbeeld door het plaggen van de bovengrond zoals op heidevelden gebruikelijk is. Iets dergelijks gebeurt onbedoeld in militaire terreinen waar rupsvoertuigen duidelijk hun sporen achter laten. Bij Havelterberg ligt het Kamperzand, een terrein dat intensief door het leger wordt gebruikt en misschien daardoor nog nauwelijks door mycologen was bezocht. Zoals gebruikelijk in dit soort gebieden waren de eilandjes van loof- en naaldbomen temidden van de tankbanen het meest interessant. En dan speciaal de randen ervan, dus op de overgang van schamele begroeiing naar puur zand. Op dit soort plekken groeiden Echte tolzwam, Witbruine ridderzwam en Narcisamaniet, drie mycorrhiza-paddestoelen van voedselarme zandgronden die het in ons land moeilijk hebben. Dat geldt ook voor de saprotroof levende Bittere trechterzwam. Deze onopvallende paddestoel, inderdaad met een bittere smaak, stond hier twintig centimeter van een diep spoor dat een voorbijrazend militair voertuig net had getrokken. Op een excursie van de PWD in 1999

hebben we bovengenoemde soortencombinatie ook gevonden in het Westerzand bij Uffelte, eveneens een militair oefenterrein (zie Nieuwsbrief PWD nr. 1).

Meetpunten

Tot nu toe besprak ik voornamelijk vondsten die gedaan zijn in gebieden die volgens de verspreidingskaart van Drenthe nog wit zijn, of waar een kruisje staat ten teken dat in het desbetreffende kilometerhok minder dan tien soorten paddestoelen zijn waargenomen. In het kader van het paddestoelenmeetnet (zie p. 23) heb ik een paar proefvlakken geadopteerd. Meetpunten worden geselecteerd op grond van het voorkomen van een of meer telsoorten. Het zijn dus per definitie plaatsen waar vaker naar paddestoelen is gekeken. Het is de bedoeling dat de telsoorten enkele malen in het seizoen worden geteld. Daardoor kom ik er vaker dan ik uit mezelf zou doen. Dat dit soms ook het Columbus-achtige verlangen naar nieuwe ontdekkingen kan bevredigen, bleek afgelopen jaar. Langs de weg Vledder-Frederiksoord ligt een schrale berm met drie rijen eiken van een jaar of zestig en daar tussendoor loopt een schelpenfietspad. Elk jaar staan hier aardige mycorrhizapaddestoelen, zoals Eikenboleet, Zwavelmelkzwam, Schaapje en Kleine trompetzwam. Eind oktober vond ik hier een vrij kleine, gedrongen vezelkop. Onder de microscoop vielen meteen de korte pleurocystiden op, een soort flesvormige cellen op de lamellen. Determinatie was daardoor een eitje: de Verborgene vezelkop, volgens het Overzicht van Paddestoelen in Nederland van slechts drie plaatsen bekend!

Parasolzwammen

Eind 2001 is het vijfde deel uitgekomen van het wetenschappelijke standaardwerk over Nederlandse plaatjeszwammen, de Flora Agaricina Neerlandica. Hierin worden de in ons land voorkomende champignons en parasolzwammen behandeld. Hoe waardevol ook, een paddestoelliefhebber die voornamelijk in Drenthe rond kijkt, zal er niet veel aan hebben. Beide groepen zijn in onze provincie namelijk slecht vertegenwoordigd. De meeste soorten prefereren voedselrijke, kalkhoudende bodems en die zijn in onze provincie schaars. Van de grotere parasolzwammen komen we alleen de Grote parasolzwam regelmatig tegen in grazige bermen en de Sombere knolparasolzwam in voedselrijke sparrenbossen. Zelfs de in West Nederland zo algemene Stinkparasolzwam is in Drenthe een bijzonderheid. Dat maakt het vinden van een parasolzwam in deze streken al snel tot een gebeurtenis. Het overkwam me dit seizoen twee maal. In een rommelig bosje langs de N31 ten zuiden van Westerbork groeide de in ons hele land zeldzame Fijnschubbig parasolzwam. Op een begraafplaats in Meppel stond tussen enkele dicht op elkaar groeiende coniferen een fraai exemplaar van de Glinsterende champignonparasol. Dit roomkleurige paddestoeltje is onmiddellijk te herkennen doordat een zeer geringe aanraking resulteert in bloedrode vlekken.

Veelbelovend was ook een haagbeuklaan in het midden van deze begraafplaats. Haagbeuklanen kom je weinig tegen, dus de verwachtingen waren meteen hoog gespannen. Helaas geen spoor van de Haagbeukmelkzwam, om over andere haagbeukspecialisten maar te zwijgen. De bodem bevat kennelijk te weinig kleideeltjes, getuige het voorkomen van enkele wijd verbreide mycorrhizavormers van zandgrond als Scherpe kamrussula, Berijpte russula en de wat minder algemene Sombere fluweelboleet. Misschien loont het toch om deze laan een beetje in de gaten te houden. Maar ja, dat zijn voornemens die meestal spoedig verdampen zodra zich een nieuw seizoen aandient. Tenminste bij mij!

PADDESTOELEN VAN DE KLEIBOSCH BIJ FOXWOLDE

Rob Chrispijn

Ieder jaar kiest de PWD een gebied uit waar een aantal excursies naar toe gaan om het desbetreffende gebied wat grondiger op paddestoelen te inventariseren. Voor 2001 was De Kleibosch uitgekozen, een reservaat van stichting Het Drentse Landschap. Dit stukje Nederland kent een rijke historie. Vlak onder het maaiveld bevindt zich potklei, een ooit begerenswaardige delfstof die door de monniken van het klooster in Aduard werd gewonnen om er kloostermoppen van te bakken. De sporen hiervan vinden we heden ten dage nog terug in het terrein in de vorm van kleidobben. Dit zijn half verlande tichelgaten die bijdragen aan de variatie van dit gebied. Een variatie die toch al hoog is omdat De Kleibosch aan de rand ligt van het beekdal van het Peizerdiep en talloze overgangssituaties kent tussen klei, zand en veen. Kortom, een veelbelovend gebied. De mycologische waarde is na de hier gehouden excursies nog sterker bevestigd.

Bosanemoon

Het was een waar genoegen om hier in mei rond te lopen. De rijke ondergroei met veel bosnemoon gaf de illusie van een Zuid-Limburgs bos. Eigenlijk was het lopen vaak meer soppen, want het was er behoorlijk nat. Misschien te nat voor paddestoelen. Van gedroomde voorjaarssoorten geen spoor. Zoals het dan gaat, begin je dan al gauw wat takken om te keren en aangetroffen korsten en veegjes naar Bernhard te brengen. Maar die had er zelf natuurlijk ook al zat! Je zult begrijpen dat van de kleine veertig soorten van deze dag, het overgrote deel uit korstzwammen bestond. Gezien de vele essen zat daar natuurlijk de vrij algemene Berijpte schorszwam tussen, een grijze korstzwam die graag op dode essentakken groeit. Veel zeldzamer is het Getand huidje, die nog maar een paar keer uit ons land is gemeld. De enige echte voorjaarssoort die we aantreffen was een kleine bekerzwam: het Russenknolkelkje, een hoogstens 1 cm groot, bleekbruin kelkje dat in het voorjaar te vinden is op dode stengels in dichte russenpollen.

Hollandse zomer

Het was de afgelopen zomer vaak wisselend bewolkt en met voldoende regen om tijdens onze excursie van 20 augustus al flink wat paddestoelen te vinden. Daaronder zaten soorten die typisch zijn voor rijkere bodems, zoals de Hoornsteeltaailing, de Kleibosrussula en de aan hazelaar gebonden Vuurmelkzwam. In Drenthe zeldzaamheden die bijna alleen op potklei rond Roden voorkomen. Ook de veel algemenere Onsmakelijke russula stond in het bos, maar voor een groot scala aan russula soorten moest je niet in De Kleibosch wezen, maar in de lanen er omheen. Vooral de bemoste berm van de Roderwolderweg was rijk aan deze paddestoelen. Hier groeiden bij eik weinig algemene soorten als Roze geelplaatrussula en Abrikozenrussula. Waar we met de auto's stopten om een fraai exemplaar van de Harslakzwam op een eik te bewonderen, vonden we in deze zelfde berm twee voor Drenthe zeldzame boleten: de Netstelige heksenboleet en de Wortelende boleet.

Eef Arnolds had zo net een foto gekregen van de uiterst zeldzame Prachtboleet, gemaakt door Piet Kuiper ergens in een laan in De Kleibosch. Hoewel de Wortelende boleet met zijn wittige hoed en felgele buisjes ook niet bepaald lelijk is, wint de Prachtboleet het makkelijk door zijn schitterende dieprode buisjes. Daarom was er veel animo om die laan te vinden. Maar ondanks enkele aanwijzingen liepen we vast op sloten of braamstruweel. Het werd steeds warmer en de puf was er uit. Of zoals de meisjes van het kinderprogramma Zaai zo treffend zeggen: Dus!

Een kleilaan in Drenthe!

Dus gingen we tijdens de excursie in september op aanwijzing van Kees Koelewijn linea recta naar de bovengenoemde eikenlaan, waar van Prachtboleten helaas ieder spoor ontbrak. Wel stonden er een paar andere juwelen, namelijk de Purperen gordijnzwam en de Streephoedridderzwam. Die laatste is een soort van oude lanen die sinds 1986 alleen nog maar van landgoed Neerrijnen en enkele plaatsen in het Utrechtse rivierkleigebied is gemeld. Het is vrij forse ridderzwam met een groenig gele hoed en steel. Er stond één gehavend exemplaar dat blijkbaar heel wat kracht had moeten gebruiken om door de grasmat heen te breken, want deze laan is sterk vergrast. Behalve op een heel smal wandelpaadje, waar de bodem aangestampt is, staat op de meeste plekken het gras kniehoog.

Gelukkig heeft het Drentse Landschap zich op ons verzoek bereid verklaard om deze laan in beheer te nemen en het gras jaarlijks te maaien en af te voeren. Op die manier kan de grote mycologische waarde ervan behouden blijven en zelfs nog toenemen. Inmiddels is het ruwe werk al uitgevoerd: het verwijderen van struiken, dode takken en hopen slootbagger.. We zijn benieuwd wat dit de komende jaren zal opleveren!

Wasplaten

Het is bekend dat wasplaten vooral groeien op grazige plaatsen. In Nederland komen ze vooral in de IJsselmeerpolders een enkele keer in het bos voor. Het was dus een grote verrassing toen we in oktober twee bijzondere wasplaten op verschillende plekken in het bos vonden. Steeds was dat op plaatsen waar Essen groeiden. Hier stonden in de dunne strooisellaag de fel roodoranje Hooilandwasplaat en de even kleverige, maar gedempt grijze Grauwe wasplaat. In het Noordwestelijk deel van De Kleibosch werden beide wasplaten ook nog vergezeld van grote hoeveelheden gele knotsjes, die gedetermineerd werden als Fraaie knotszwam en Gele knotszwam. Mooi en zeldzaam is een combinatie waarvan elke mycoloog in een vrolijke stemming komt. Men gaat wat harder praten en er wordt wat meer gelachen. Dat gebeurde ook na de vondst van enkele sneeuw witte exemplaren van de Parasietbeurszwam op een paar geteisterde Nevelzwammen.

Wat valt er nog meer te melden? Op een eilandje in een zompig deel met voornamelijk els stond één eik waar omheen tientallen Gele stekelzwammen groeiden. Aan de rand van een opdrogende dobbe groeiden half in de modder enorme exemplaren van de Gevlekte vezelkop. De grootse had een hoed van 13 cm doorsnee en een steel van bijna 20 cm. Spectaculair was de kleine maar ongelofelijk fraai paars gekleurde Violette satijnzwam op een oude elzenstomp in een moerasbosje. En dan was er die korstzwam met grote stekels die terecht Getande boomzwam heet. Het is een warmbruine zwam die hier in een plakkaat van een halve meter op een polsdikke, dode eikentak groeide. Hij schijnt in de duinen niet zeldzaam te zijn, maar in Drenthe is het toch een buitenkans om hem tegen te komen.

Terugblikkend hebben de vier excursies naar De Kleibosch van vorig jaar veel opgeleverd. Veel aardige momenten en veel gegevens. In totaal werden er een kleine driehonderd soorten genoteerd. Daarbij zaten flink wat Rode Lijstsoorten die het beeld van De Kleibosch als een waardevol paddestoelengebied extra glans geven.

Bijzondere vondsten (soorten met * alleen in bermen rond De Kleibosch):

Categorieën van de Rode Lijst:	
GE = Gevoelig	KW = Kwetsbaar
BE = Bedreigd	EB = Ernstig bedreigd
* = (Regionaal) zeldzaam, niet op Rode Lijst	

Netstelige heksenboleet*	KW	Boletus luridus*
Wortelende boleet*	KW	Boletus radicans*
Hanekam*	KW	Cantharellus cibarius*
Raspszam	*	Cerocorticium molare
Gele knotszwam	KW	Clavulinopsis helveola
Fraaie knotszwam	KW	Clavulinopsis laeticolor
Purperen gordijnzwam	GE	Cortinarius purpurascens
Plooiplaatzwammetje	BE	Delicatula integrella
Nitreuze elzensatijnzwam	KW	Entoloma politum
Violette satijnzwam	BE	Entoloma euchroum
Hooilandwasplaat	GE	Hygrocybe aurantioviscida
Grauwe wasplaat	KW	Hygrocybe unguinosa
Gewoon sneeuwzwammetje	KW	Hygrocybe virginea
Wilgenvezelkop	KW	Inocybe salicis
Groene glibberzwam	KW	Leotia lubrica
Hoornteeltaailing	KW	Marasmius cohaerens
Getand huidje	*	Phanerochaete magnoliae
Abrikozenrussula*	KW	Russula risigallina*
Verkleurende kamrussula	GE	Russula insignis
Kleibosrussula*	KW	Russula pseudointegra*
Witte ridderzwam*	KW	Tricholoma album*
Streephoedridderzwam	BE	Tricholoma sejunctum
Parasietbeurszwam	KW	Volvariella surrecta

Grauwe wasplaat

DE EXCURSIES VAN DE PWD IN 2001

Eef Arnolds, Rob Chrispijn, Will Pannekoek en Bernhard de Vries

In 2001 werd door de PWD bijzondere aandacht besteed aan De Kleibosch bij Foxwolde, een reservaat van het Drents Landschap. Er werden excursies gehouden op 4 mei, 20 augustus, 24 september en 22 oktober. De resultaten hiervan zijn verwerkt in bovenstaand artikel over De Kleibosch.

Bij alle excursies wordt een lijstje gegeven van soorten die vermeld worden op de Rode lijst van kwetsbare en bedreigde paddestoelen, alsmede van soorten die in Nederland of Drenthe als (zeer) zeldzaam worden beschouwd.

Categorieën van de Rode Lijst:	
GE = Gevoelig	KW= Kwetsbaar
BE = Bedreigd	EB = Ernstig bedreigd
* = (Regionaal) zeldzaam, niet op Rode Lijst	

27 augustus, omgeving Nieuwlande Bernhard de Vries

Een beetje overmoedig was het wel om te verwachten dat er in augustus, bij vrij droog weer, een succesvolle excursie mogelijk zou zijn. Toch zijn we gegaan en we hebben met vijf mensen vier kilometerhokken aangedaan waarvan nog weinig bekend was. De omgeving van Nieuwlande is een versnipperd landschap met een historie die eigenlijk pas begint tijdens de verveningen. Toch hebben we mooie plekjes gezien, b.v. een schrale berm met diverse amanieten, waaronder de in Drenthe zeldzame Groene knolamaniet. Bij Dalerpeel bezochten we bij 'Steigerwijk' een mooi vochtig laantje met Elzen, Beuken en Wilgen. Bij die wilgen stond dus de Wilgenrussula. In ditzelfde stuk vonden we ook de Oranje grastaailing, een zeer fraai, klein, helder oranje paddestoeltje dat vanuit de ooghoek gezien verward kan worden met het Oranjegeel trechttertje. Een gemakkelijk veldkenmerk zit in de steel; de eerste heeft een taai, zwart steeltje en de tweede een zacht, bleek oranje steeltje. Natuurlijk ontbraken de algemene korstjes en vliesjes niet. In totaal vonden we 81 soorten.

Bijzondere vondsten:

Viltige maggizwam	KW	Lactarius helvus
Groene knolamamiet	*	Amanita phalloides
Veenmosrussula	GE	Russula sphagnophila
Wilgenrussula	*	Russula subrubens

3 september. Gijsselterkoelen Will Pannekoek

Het goot die morgen. Rob Crispijn had zich wel aangemeld, maar ik ging er half en half vanuit, dat er niemand zou komen opdagen. Toen ik bij de kerk van Ruinen aankwam zat Rob in zijn auto al op de kaart uit te pluizen, welke plekken bekeken moesten worden. In een auto verderop zat Klaas Steenberg, lid van de Groningse werkgroep, te wachten. Na ampel overleg besloten we toch maar even te gaan kijken bij de Gijsselter Koelen in de boswachterij Ruinen. Met een goede plu was het prima te doen, behalve voor degene die de oogst noteerde. Papier wordt na verloop van tijd goed nat en gaat plakken, inkt vloeit uit, de pen drukt het papier kapot, de plu blijkt onhandig tijdens het schrijven, wordt op de grond gelegd of scheefgehouden zodat het regenwater verrassend in je nek kan lopen. Het gevolg is dat je al spoedig net zo nat bent als het notitieboekje. En nu het gekke. Je wilt het ook niet missen!

Het moreel van onze kleine troep was hoog. We hebben 54 soorten kunnen noteren en dat in de stromende regen. Er waren best leuke vondsten bij, zoals de Geringde vlekplaat. De koeien zelf waren niet te zien, maar hun mest lag overal en daarop pronkten diverse

vruchtlichamen. Begrazing in natuurgebieden heeft voor deze soort een zeer gunstig effect. De Gele ringboleet stond, zoals het hoort, bij lariks, waarmee hij mycorrhiza vormt. In onze streken kom je hem de laatste jaren weer wat vaker tegen op de droge zanderige en lemige bodems. Een andere leuke boleet was de vrij zeldzame Kostgangersboleet. Iedere keer geniet ik weer van zo'n vondst. Ook van deze soort lijkt het of er de laatste jaren steeds meer komen. Deze parasiet leeft van en op de Gele aardappelbovist en daar hebben we geen gebrek aan. Aan de rand van het naaldbos troffen we ook de grote molenaar aan. Supermelig in smaak en reuk. Op een oude eik stond de Harslakzwam. Deze prachtige gaatjeszwam komt wijd verspreid voor, maar is nergens algemeen.

Bijzondere vondsten:

Kostgangerboleet	KW	Boletus parasiticus
Viltige maggizwam	KW	Lactarius helvus
Gele ringboleet	KW	Suillus luteus

9 september. Bossen ten westen van Norg

Rob Chrispijn

Op deze zondag in september bezochten we met een stuk of tien deelnemers de Oude Norgerweg. Dit is een laan met beuken en eiken die loopt door een bosgebied en daardoor sterk beschaduwd is. In 2000 vonden we hier enkele stekelzwammen. In dat jaar werden op veel plaatsen in Nederland plotseling weer stekelzwammen gevonden, dus we waren nieuwsgierig of ze in 2001 opnieuw acte de presence zouden geven. We naderden de Oude Norgerweg van uit het noorden en op de eerste paar honderd meter van deze laan vonden we dit keer nog meer stekelzwammen dan vorig jaar. Behalve de Tengere stekelzwam stond er nu ook de Wollige stekelzwam. Beide staan als ernstig bedreigd in de Rode Lijst. Dat geldt ook voor de hier aangetroffen Blauwvoetstekelzwam, maar deze soort is in 2000 van zoveel plaatsen gemeld dat zijn bedreiging iets minder acuut lijkt geworden. De meest bijzondere vondst was de Avondroodstekelzwam, in Drenthe alleen bekend van Vennebroek bij Paterswolde. In totaal vonden we op deze excursie zes soorten stekelzwammen. Ook opmerkelijk was dat de Roodschubbige gordijnzwam in drie verschillende kilometerhokken werd aangetroffen.

Op de terugweg kozen we voor de Hospitaallaan die, eveneens door bos, evenwijdig aan de Oude Norgerweg loopt. Langs deze beuken- en later eikenlaan lagen metershoge bladhopen. Aan de voet hiervan groeiden op meerdere plekken tamelijk grote mycena's, die aan het Gewoon elfenschermpje deden denken. Maar ze hadden een vlakke, gespreide hoed van een centimeter of vijf en waren vaal lila van kleur. Bij omdraaien van een exemplaar viel meteen de purperen lamelsnede op. Het was dus de Purpersnedemycena. Een bijzondere vondst want deze mycena is de laatste decennia sterk achteruit gegaan. Het is een soort die houdt van min of meer voedselrijke, kalkhoudende bodems. Het kan zijn dat de van elders aangevoerde bladhopen tijdens hun vertering net voor dat beetje extra voeding en kalk hebben gezorgd en zo gunstige omstandigheden schiepen voor de Purpersnedemycena.

Als toetje op het fijnproeversmenu van deze dag kregen we nog een fraai exemplaar van de Zijdeachtige beurszwam te zien op kniehoogte in een wondplek van een eik.

Bijzondere vondsten:

Hanekam	KW	Cantharellus cibarius
Grootsporige truffelknotszwam	BE	Cordyceps longisegmentis
Zwarte truffelknotszwam	BE	Cordyceps ophioglossoides
Roodschubbige gordijnzwam	BE	Cortinarius bolaris
Dwergsatijnzwam	KW	Entoloma rhodocylix
Gezoneerde stekelzwam	BE	Hydnellum concrecens
Fluwelige stekelzwam	BE	Hydnellum spongiosipes
Kruidige melkzwam	KW	Lactarius camphoratus
Groene glibberzwam	KW	Leotia lubrica

Purpersnedemycena	EB	Mycena pelianthina
Wollige stekelzwam	EB	Phellodon confluens
Tengere stekelzwam	EB	Phellodon melaleucus
Kleine trompetzwam	EB	Pseudocraterellus undulatus
Kruidveertje	GE	Pterula gracilis
Zijdeachtige beurszwam	KW	Volvarella bombycina

17 september. Omgeving Emmen
Eef Arnolds

Via het IVN Emmen hadden wij gehoord dat in het bos nabij een oude zandwinning ten oosten van Emmen plaatselijk veel Gezoneerde stekelzwam zou voorkomen, een bijzondere soort die wijst op schrale milieuomstandigheden. Vaak groeien in de nabijheid andere zeldzame paddestoelen. Daarom besloten we vandaag met z'n achten eerst een kijkje te nemen bij het 'Gat van Jansen', zoals het gebied in de volksmond nogal dubbelzinnig heet. Het bleek een verrassend afwisselend, weinig bezocht gebied, zo onder de rook van de grootste stad van Drente. Het is buitengewoon jammer dat een deel van deze kleine wildernis binnenkort wordt opgeofferd aan huizenbouw. Vochtige wilgenbosjes langs de oever van de plas leverden onder andere prachtige groepen op van de spectaculaire Koperrode gordijnzwam en de al even mooie Wilgerussula, bloedrood met karmijnroze steel. De bossen hoger op de oever waren aanvankelijk nogal ruig en voedselrijk. Daar groeide een kenmerkende soort als de Reuzenchampignon, die met hoeden tot 2 decimeter zijn naam eer aandeed. Het hoogtepunt vormde inderdaad de rijke vindplaats van de Gezoneerde stekelzwam in vrij jong eikenbos op een steile, zandige helling nabij het oude bedrijfsgebouw. Inderdaad vergezeld van andere interessante Rode Lijst-soorten als de Lila gordijnzwam en het Echte hazenoor. We selecteerden een mooi stukje voor Gerrit Oost, die hier in het kader van het paddestoelenmeetnet een proefvlak gaat volgen in de loop van de tijd.

Met een kleiner groepje bezochten we daarna een weinig bekend stukje in de noordoost hoek van de Emmerdennen. Het gemengde bos is enkele decennia geleden aangeplant op voormalige landbouwgrond. Dat was te merken aan de vele bramen en brandnetels in de ondergroei. Toch deden we hier een heel bijzondere waarneming: de Purpersnedemycena, een grote, bleke mycenasoort, onmiskenbaar door de fraaie donker purper rand langs de vleeskleurige lamellen. Deze paddestoel was sinds 1970 nauwelijks in Drenthe gevonden, maar is de laatste twee jaar op ten minste vier nieuwe plekken opgedoken. Naar de reden van dit herstel kunnen we slechts gissen.

Bijzondere vondsten:

Wilgenzompzwam	KW	Alnicola salicis
Lila gordijnzwam	BE	Cortinarius alboviolaceus
Plooiplaatzwammetje	BE	Delicatula integrella
Tepelsatijnzwam	KW	Entoloma papillatum
Zwartsneesatijnzwam	KW	Entoloma serrulatum
Gezoneerde stekelzwam	BE	Hydnellum concrecens
Sparrenstinkzwam	BE	Micromphale foetidum
Purpersnedemycena	EB	Mycena pelianthina
Echt hazenoor	BE	Otidea leporina
Bruinbultige franjehoed	EB	Psathyrella gossypina
Berkenridderzwam	KW	Tricholoma fulvum

1 oktober. Oosterzand bij Uffelte
Will Pannekoek

Deze excursie was waarschijnlijk op een verkeerd tijdstip gepland, want alleen de excursieleiders waren aanwezig. Je hebt de tijd vrijgemaakt en daarom gingen we toch maar op pad. Het Oosterzand was een verrassend gebied en we hebben toch wel veel mooie dingen gevonden. Vooral soorten van dennenbossen op humusarme, voedselarme zandgrond waren

goed vertegenwoordigd, onder andere met Rode Lijst-soorten als Zandpadgordijnzwam, Appelrussula, Roze spijkerzwam en zelfs de uitgesproken schaars geworden Gele ridderzwam.

Op zeker moment liepen Bernhard en ik lichtelijk gebogen te speuren naar de vondst van de dag toen opeens een damesstem uit de verte klonk die vroeg, wat wij deden. Het bleek de eigenaresse van het gebied te zijn, die er met haar hond wandelde. Het is iedere keer weer prachtig om te zien hoe wantrouwen ten opzichte van “vreemde” figuren - je weet maar nooit, wat er allemaal in zo’n bos loopt – omslaat in **bewondering** en ook **verwondering**, als je uitlegt waar je mee bezig bent. Bernhard en ik kregen er een goed gevoel van en in onze overmoed besloten we nog maar een stuk te gaan bekijken. Het werd dus iets later, maar het was wel de moeite waard. De totaallijst telt 117 soorten. Misschien was de vondst van de dag wel de Duindennenzwam, een vrij onopvallende, korstvormige gaatjeszwam op dennenhout, maar in Nederland nog uitsluitend in de noordelijke kustduinen gevonden. Nieuw dus voor Drenthe!

Bijzondere vondsten:

Sparrenkorstzwam	GE	Amylostereum chailletii
Hanekam	KW	Cantharellus cibarius
Zwarte truffelknotszwam	BE	Cordyceps ophioglossoides
Zandpadgordijnzwam	GE	Cortinarius fuisporus
Duindennenzwam	GE	Diplomitoporus flavescens
Korrelige hertentruffel	EB	Elaphomyces granulatus
Dwergsatijnzwam	KW	Entoloma rhodocylix
Oranje mosklokje	KW	Galerina calyptrata
Roze spijkerzwam	KW	Gomphidius roseus
Appelrussula	BE	Russula paludosa
Gele ridderzwam	BE	Tricholoma equestre
Bol pelsbekertje	GE	Trichophaea hemisphaeroides
Okergele vezeltruffel	BE	Rhizopogon luteolus

7 oktober. Boswachterij Grolloo

Eef Arnolds

De boswachterijen van Drenthe zijn al vaak door paddestoelenliefhebbers bezocht. Toch zijn er nog heel wat kilometerhokken in die uitgestrekte bossen waarvan weinig of niets bekend is. Het elders in de nieuwsbrief afgedrukte kaartje van aantallen soorten per hok in Drenthe is daarvoor illustratief. Dit keer verkenden we met een enthousiast zestal de noordoost hoek van boswachterij Grolloo. Tot aan de lunchpauze sprokelden we een aardig lijstje bij elkaar, maar veel bijzonders zat er niet tussen. Een bleke trechterzwam op een oude Boswilg bleek de zeldzame Fraaie houttrechterzwam te zijn, een wat pretentieuze naam voor zo’n onopvallende paddestoel. Na de boterham doorkruisten we een mossig sparrenperceel ten zuiden van het Uteringsveen en dat bleek plotseling rijk aan bijzonderheden. De Groene glibberzwam stond er bij duizenden. Daartussen vielen de Zwarte truffelknotszwammen nauwelijks op. Na veel gegraveerd met een te klein zakmes konden we eindelijk constateren dat ze op de Stekelige hertentruffel parasiteerden.

Het bosperceel was vooral een oase voor gordijnzwammen. De vrij zeldzame Kaneelkleurige gordijnzwam stond er genoeg, maar zijn broertje de Pagemantel hield zijn bloedrode lamellen aanvankelijk voor ons verborgen. Er stonden grote groepen van de forse Olijfplaatgordijnzwam, een Drentse specialiteit die elders in Nederland nauwelijks gevonden wordt. Bij een paar eiken groeide de Roodschubbige gordijnzwam, in Drenthe terug van weg geweest en de laatste jaren op veel nieuwe plaatsen ontdekt. Het blijft een lust voor het oog. Maar de vondst van de dag was de Kamfergordijnzwam, een joekel van een paarse paddestoel, ook nog gezegend met een doordringende geur, of eerder stank. Volgens de boekjes naar bokken, maar wij hadden eerder associaties met rotte aardappelen. Volgens de literatuur

was deze soort in ons land uitgestorven en voor het laatst in 1963 gevonden bij Woudenberg. Weliswaar kwam de soort vorig jaar al op een werkgroepavond van de PWD op tafel, verzameld aan de Veluwezoom, maar het blijft een zeer spectaculaire vondst.

De totale oogst bedroeg op deze dag 125 soorten, waaronder elf gordijnzwammen.

Bijzonderheden:

Kostgangersboleet	KW	Boletus parasiticus
Hanekam	KW	Cantharellus cibarius
Zwarte truffelknotszwam	BE	Cordyceps ophioglossoides
Roodschubbige gordijnzwam	BE	Cortinarius bolaris
Kamfergordijnzwam	VN	Cortinarius camphoratus
Kaneelkleurige gordijnzwam	BE	Cortinarius cinnamomeus
Olijfplaatgordijnzwam	GE	Cortinarius scaurus
Pagemantel	BE	Cortinarius semisanguineus
Stekelige hertentruffel	BE	Elaphomyces muricatus
Viltige maggizwam	KW	Lactarius helvus
Groene glibberzwam	KW	Leotia lubria
Sparrenstinktaailing	BE	Micromphale perforans
Purperbruine mycena	GE	Mycena purpureofusca
Heksenschermpje	*	Mycena rosea
Fraaie houttrechterzwam	KW	Ossicaulis lignatilis
Goudvinkzwam	KW	Pholiota astragalina
Zilversteelzwavelkop	KW	Psilocybe marginata

29 oktober. Veenhuizen

Rob Chrispijn

De bossen bij Veenhuizen waren tot voor kort zeer slecht onderzocht op paddestoelen. Reden voor de PWD om daar elk jaar een excursie te organiseren. Dit keer bezochten we de bossen ten noorden van het Esmeer. Veel naaldbos, veel paddestoelen maar betrekkelijk weinig soorten. Een soort die er uitsprong was de Olijfplaatgordijnzwam, een in Nederland zeldzame symbiont van den en spar die in ons land zijn hoofdverspreiding in Drenthe lijkt te hebben. We vonden hem een paar jaar terug ook al eens in het nabijgelegen Tonckensbosch. Het is een soort met een zeer slijmerige, zes centimeter grote, olijfbruine hoed en olijfkleurige lamellen. In een beukenlaan stond zowaar weer de Roodschubbige gordijnzwam, maar waar staat deze paddestoel tegenwoordig niet? Op de weg terug vonden we in de berm van de Kolonievvaart enkele wasplaten. Het Sneeuwzwammetje en de Zwartwordende wasplaat kon je in die grazige stukken wel verwachten. Maar tot onze verrassing groeide er ook de zeldzaam geworden Slijmwasplaat!

Bijzondere vondsten:

Roodschubbige gordijnzwam	BE	Cortinarius bolaris
Fraaie gifgordijnzwam	GE	Cortinarius orellanoides
Olijfplaatgordijnzwam	GE	Cortinarius scaurus
Dennensatijnzwam	KW	Entoloma cetratum
Slijmwasplaat	EB	Hygrocybe laeta
Gewoon sneeuwzwammetje	KW	Hygrocybe virginea
Groene glibberzwam	KW	Leotia lubrica
Sparrestinktaailing	BE	Micromphale perforans
Goudvinkzwam	KW	Pholiota astragalina
Duivelsbroodrussula	KW	Russula drimeia

5 november. Nieuw-Weerdinge

Eef Arnolds

Het seizoen liep op zijn eind en het was al lang droog geweest. Genoeg redenen voor laaggespannen verwachtingen, zeker als het dan ook nog een excursie naar de veenkolonieën betreft. Genoeg reden voor zwamminnend Nederland om thuis te blijven. Daarom kwam verder alleen Piet Glazenburg opdagen. We hebben ons trouw van onze plicht gekweten en

het parkje aan de oost rand van Nieuw-Weerdinge op de mycologische kaart gezet. 37 Soorten, meer zat er echt niet in. Merendeels gewone ‘onkruid-paddestoelen’ van tuinen en plantsoenen. De aardigste vondst was de Geurende russula in een schrale eikenberm langs de vaart, die onder betere omstandigheden best interessant kan zijn.

12 november. Schoonloo

Eef Arnolds

Een uitermate druilerige ochtend. Toch kon ik nog twee dapperen verwelkomen bij een (gesloten) restaurant in Schoonloo. Een derde stond vergeefs bij een andere gesloten uitspanning, bleek later. We doorkruisten het westelijk deel van boswachterij Schoonloo, een tamelijk leeg vlak op onze kaartjes. Zeer afwisselend bos en voor zo laat in het jaar eigenlijk met verrassend veel paddestoelen. De lijst telde tenslotte 117 soorten. Het begon gelijk goed met flink wat fel oranje, fotogenieke Vermiljoenhoutzwammen op grote gesnoeide beukentakken. Ongelofelijk dat zulke uitbundige elfenbankjes in ons kikkerlandje het herfstbos sieren. De locale elfen worden er stellig vrolijk van. Diezelfde takken stonden vol met de wat bescheidener Roze knoopzwam. Beide soorten nemen in Drenthe geleidelijk toe maar zijn bepaald nog niet algemeen.

Ook hier stonden onder sparren op één plek weer veel Groene glibberzwammen in gezelschap van Zwarte truffelknotszwammen. De laatste kun je in Drenthe niet meer zeldzaam noemen, zoals tot voor een paar jaar het geval was. Bijzonder was wel dat hij hier niet alleen parasiteerde op de Stekelige hertentruffel, maar ook op de veel zeldzamere Korrelige hertentruffel. Het verschil tussen beide soorten kon in het veld goed worden gedemonstreerd. In hetzelfde bos stond de zeldzame Zaagvlakinktzwam, direct te herkennen aan zijn karakteristieke groeiplaats op de verse zaagsnede van boomstronken, graag van sparren. De mycorrhizapaddestoelen waren zo laat in het jaar duidelijk op hun retour, maar toch ontdekten we nieuwe groeiplaatsen van de Holsteelboleet bij zijn vaste compagnon de Lariks en van de haast onvermijdelijke Roodschubbige gordijnzwam.

Bijzondere vondsten:

Holsteelboleet	BE	Boletinus cavipes
Kostgangerboleet	KW	Boletus parasiticus
Zaagvlakinktzwam	GE	Coprinus laanii
Zwarte truffelknotzwam	BE	Cordyceps ophioglossoides
Roodschubbige gordijnzwam	BE	Cortinarius bolaris
Korrelige hertentruffel	EB	Elaphomyces granulatus
Stekelige hertentruffel	BE	Elaphomyces muricatus
Dennensatijnzwam	KW	Entoloma cetratum
Oranje mosklokje	KW	Galerina calyptrata
Groene glibberzwam	KW	Leotia lubrica
Sparrenstinktaailing	BE	Micromphale perforans
Stersporige trechterzwam	KW	Omphaliaster asterosporus

17 november. De Wiltzangh bij Ruinen

Eef Arnolds

De Drentse zwamdag op het bezoekerscentrum van het nationale park Dwingelderveld trok zo'n 20 belangstellenden. Een korte wandeling in de omgeving bezegelde het formele einde van het veldseizoen. In de berm van de Benderse Weg en op het terrein van camping de Wiltzangh noteerden we in de gauwigheid nog 50 soorten. De stam van een Amerikaanse eik zat vol met het Ploovlieswaaiertje, een recente aanwinst voor de Nederlandse mycoflora. Vanuit het zuiden rukt dit paddestoeltje snel op naar het noorden. Sinds twee jaar is Drenthe bereikt. Vermoedelijk is het warmer worden van het klimaat de oorzaak van de uitbreiding.

Het ‘groene’ dak van het bezoekerscentrum is begroeid met mossen en vetplanten. Will Pannekoek had hier een paar jaar geleden het zeer zeldzame Muurtrechtertje ontdekt.

Enkele lieden zonder hoogtevrees ondernamen daarom met een ladder een korte expeditie naar hogere sferen en gingen uit hun dak toen ze het nogal simpele grijsbruine paddestoeltje inderdaad weer vonden. Het dak stond tevens vol Grasmosklokje, in de duinen een gewone soort maar in Drenthe bepaald zeldzaam.

Op de wandeling volgde een afwisselend programma met veel dia's. Het verhaal van Geert de Vries, met veel komische passages, zal ons lang bijblijven. Het seizoen werd door een grote groep feestelijk besloten met een heerlijke maaltijd in restaurant 't Olde Posthuus bij Pesse. Zelfs daar konden we onze mycologische kennis in praktijk toetsen aan de ingrediënten van het eten.

Bijzonderheden:

Grasmosklokje	*	<i>Galerina laevis</i>
Muurtrechttertje	EB	<i>Omphalina muralis</i>
Plooiwieswaaiertje	GE	<i>Plicaturopsis crispa</i>
Okergele vezeltruffel	BE	<i>Rhizopogon luteolus</i>

Grootsporige truffelknotszwam (links) en Zwarte truffelknotszwam (rechts)

PADDESTOELENBEHEER: SCHRALE GRASLANDEN

Eef Arnolds

Veel natuurliefhebbers en natuurbeheerders denken dat een rijke paddestoelenflora alleen in bossen wordt aangetroffen. Er zijn echter ook tientallen soorten paddestoelen die kenmerkend zijn voor graslanden. In de meeste graslanden die door boeren worden gebruikt, is daarvan weinig te merken. De meeste graslandpaddestoelen kunnen namelijk een sterke bemesting met stalmest of kunstmest niet verdragen. Tegenwoordig worden agrarische graslanden bovendien vaak om de paar jaar gescheurd en opnieuw ingezaaid. Deze praktijk is desastreuus voor de ondergrondse mycelia (zwamvlokken) van de meeste soorten. In zulke percelen groeien vrijwel alleen mestbewonende paddestoelen en een paar algemene pioniers.

Voor een rijke mycoflora zijn we dus aangewezen op de oudere, niet of zwak bemeste graslanden, de schraallanden. Deze vegetaties worden gekenmerkt door een lage productiviteit en een open, lage kruidlaag. Vaak is de kruidlaag rijk aan soorten en is de moslaag goed ontwikkeld. Bekende voorbeelden zijn natte en droge heischrale graslanden en blauwgraslanden. Voor paddestoelen zijn vooral de drogere schraallanden van belang. Uitgesproken natte graslanden, zoals Dotterbloemhooilanden, zijn arm aan paddestoelen, hoewel enkele karakteristieke soorten juist daar voorkomen.

Karakteristieke paddestoelen

Enkele groepen paddestoelen zijn kenmerkend voor schrale graslanden, bijvoorbeeld:

- Wasplaten: Ongeveer 40 soorten, vaak fel gekleurde, plaatjeszwammen met dikke, wasachtige lamellen. In Drenthe is veruit de meest algemene soort het Gewoon vuurzwammetje, een knalrood paddestoeltje met een wat schubbige hoed dat nogal eens in heischrale bermen van paden groeit. In het herfstnummer van het tijdschrift 'Het Drentse Landschap' van dit jaar worden enkele soorten in kleur afgebeeld.
- Satijnzwammen: Tientallen soorten, heel gevarieerd in kleur en vorm, gekenmerkt door roze gekleurde lamellen en microscopisch door hoekige sporen. Karakteristiek zijn bijvoorbeeld de Staalsteeltjes, een groep soorten met een blauwe tot violette steel, soms ook hoed.
- Knots- en koraalzwammen: Ongeveer 15 soorten gele, witte en roze knotsvormige of koraalachtig vertakte paddestoeltjes. De Gele knotszwam is in Drenthe het meest algemeen, ook in schrale wegbermen.
- Aardtongen: Een tiental soorten zwarte, knotsvormige paddestoeltjes. De Ruige aardtong heeft een behaarde steel, de Kleverige aardtong een slijmerige steel.
- Champignons: Meestal grote, bleke plaatjeszwammen met een ring op de steel en bij rijpheid donkere lamellen. Veel soorten groeien in enigszins bemeste, maar wel permanente graslanden. Bekend is de Weidechampignon, die soms in heksenkringen in paardenweiden groeit.

Achteruitgang

Door de intensivering van de landbouw zijn de meeste graslandpaddestoelen zeer sterk achteruit gegaan. Zij staan dan ook merendeels op de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. De meeste soorten zijn nu alleen nog te vinden in natuurreservaten. Sommige soorten hebben een wijkplaats (refugium) gevonden in schrale wegbermen.

Graslandpaddestoelen in Drenthe

In Nederland zijn de mycologisch rijkste graslanden gelegen op zwak zure, vaak kalkhoudende, droge bodems in Zuid-Limburg en de duinstreek. In Drenthe zijn zulke bodems schaars. Een voorbeeld vormt de kalkhoudende keileem rond Havelte. Hier treffen we dan ook de rijkste terreinen aan voor graslandpaddestoelen in Drenthe, bijvoorbeeld op de Kleine en Grote Startbaan (zie Nieuwsbrief PWD nr. 1, 2000) en langs schelpenpaden door de heide. Een ander belangrijk terrein is een relatief droog kopje in het blauwgrasland van de Reitma bij Elp. In schrale bermen treffen we verspreid door de provincie lokaal groeiplaatsen aan van graslandpaddestoelen, vooral op plekken waar kalk is toegevoegd, zoals langs schelpenpaden. Ongetwijfeld waren vroeger heel wat soorten in Drenthe vrij gewoon. Hierover is echter niets bekend omdat destijds niemand aandacht besteedde aan graslandpaddestoelen. Ook recent zijn nog waardevolle terreinen verloren gegaan, zoals een graslandje bij de Beilersluis bij Beilen (zie kader).

Maaien en beweiden

Kwetsbare paddestoelen van schrale graslanden profiteren van het beheer dat gunstig is voor hogere planten: een hooilandbeheer van maaien met afvoer van het gewas en extensieve beweiding zonder aanvullende bemesting.

Bij een hooilandbeheer is het voor paddestoelen van belang dat er laat gemaaid wordt, bij voorkeur in augustus en september. Een korte vegetatie in het najaar bevordert de vorming van vruchtlichamen. Dit beheer is overigens in de meeste gevallen ook wenselijk voor hogere planten, vogels en insecten. Hooilandbeheer is de enige beheersvorm waarbij een aanzienlijke afvoer van voedingsstoffen plaats vindt en daarom het meest geschikt als aanvangsbeheer om voorheen bemeste graslanden te verschralen.

Maaien en afvoeren is ook het beste beheer voor paddestoelen in bermen van wegen en taluds van watergangen en kanalen.. Helaas wordt dit beheer steeds minder toegepast omdat het duurder is dan het klepelen van het maaisel waarbij het in de berm achterblijft. Deze praktijk leidt echter al gauw tot verruiging en verlies van de betekenis voor paddestoelen (en planten). Gezien de grote betekenis van bermen en taluds als wijkplaats voor bijzondere paddestoelen en planten is dit zeer te betreuren. Het is van groot belang voor het behoud van biodiversiteit om in Drenthe de meest waardevolle schrale wegbermen en taluds te selecteren voor een beheersprogramma waarbij een hooilandbeheer wordt toegepast.

Extensieve beweiding is vooral geschikt voor behoud van de mycoflora in drogere, reeds tamelijk schrale terreinen. Daarbij is het van groot belang dat de vegetatie, ten minste plaatselijk, in de herfst kort is afgegrasd. Vaak is de veedichtheid zo gering dat er verruiging optreedt. Dat is in nog sterkere mate het geval als voorheen sterk bemeste terreinen in beweiding worden genomen. Planten die niet door vee worden gegeten, zoals Pitrus, Grote brandnetel en Akkerdistel krijgen dan al gauw de overhand. Zulke verruigde graslanden zijn van geringe betekenis voor paddestoelen, planten en dieren.

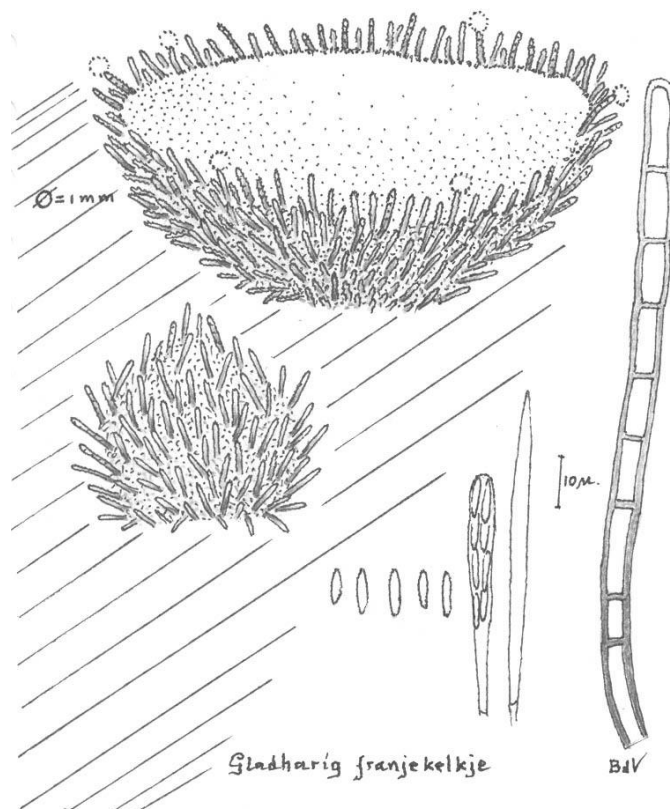
Plaggen en natuurontwikkeling

Tegenwoordig wordt op veel plaatsen de bovenste, voedselrijke laag van de bodem verwijderd in het kader van natuurbeheer en natuurontwikkeling. Veel interessante planten kunnen direct profiteren van het nieuwe, schrale milieu. Graslandpaddestoelen vestigen zich echter langzaam, pas nadat zich een nieuwe, stabiele humuslaag in de bodem gevormd heeft. De eerste wasplaten vestigen zich na circa tien jaar, maar het duurt decennia voordat de mycoflora van graslanden enigszins volledig ontwikkeld is. Een langdurig ongestoorde bodem is dus van het grootste belang. Daarom moeten grootschalige ingrepen in de bodem van mycologisch waardevolle graslanden achterwege blijven. Natuurontwikkeling biedt pas op lange termijn perspectief voor kwetsbare en bedreigde paddestoelen.

VERBORGEN SCHOONHEID

Bernhard de Vries

Wie wel eens in oude eikenbosjes wandelt kent de plant wel: een soort lelieachtige plant met overhangende stengel en met twee rijen bladeren, waaronder sneeuwklorkjes-achtige

witte bloempjes schuil gaan. Het is de Gewone salomonszegel; in het Drents 'Motte met keugies' (biggen). Waarschijnlijk heeft Salomo de plant nooit gebruikt, noch in zijn botanische collectie gehad, maar blijkbaar zagen onze voorouders iets dat leek op een zegel op de knobbelige wortelstok. Die wortel bevat (giftige) huidprikkelende stoffen en de wortelstok wordt wel gebruikt in schoonheidsmiddelen. Zou dat iets zijn geweest voor de vele vrouwen van Salomo?

In mei bloeien de witte, klokvormige bloempjes en de meeste mensen vinden dat al mooi genoeg. Slechts enkele Nederlanders kijken dan ook nog even of er onder de plant dode stengels liggen met daarop kleine donkerbruine harige stipjes. Als dat zo is dan zie je hoe ze de loep pakken en met open mond naar dat strootje zitten te gluren. Wat zien ze dan? Iets bijzonders? Nee, niets zeldzaams, maar wel iets bijzonder moois. De kleine donkere stipjes zijn Gladharige franjekelkjes. Jong zijn het nog ongeopende donsjes, volwassen zijn het behaarde schoteltes.

Wat direct opvalt, dat zijn de donkere haartjes waarmee de hele buitenkant is bekleed. Die blijken onder de microscoop glad en dikwandig te zijn en hebben dwarswandjes (septen). Het kiemvlies (hymenium), dat bij alle zakjeszwammen naar boven gericht is, is ongekleurd en bevat vele zakjes (asci) waarin als ze rijp zijn acht sporen te vinden zijn. De top van de zakjes heeft een gaatje die dichtgestopt is met zetmeelhoudend materiaal. Deze pore kleurt blauw met een jodiumoplossing. De sporen zijn spoelvormig en meten 7-9 x 1,5 micron. (een micron is 1/1000 mm.)

Hoewel de boeken aangeven dat het Gladharig franjekelkje op meerdere soorten kruiden zit, is het bij ons in Nederland alleen nog maar op Salomonszegel aangetroffen. Je vindt hem in mei-juni op de vochtige stengeldelen die half onder het strooisel liggen. De officiële naam van dit Franjekelkje is *Lasiobelonium nidulum* Ell.& Ev. maar in veel boeken vind je hem nog onder de geslachtsnaam *Dasyscyphus* en in weer andere publicaties onder *Belonidium*, *Trichopezizella* of *Lachnum*. Dat komt omdat de indeling van de Franjekelkjes nog in ontwikkeling is. Vooral bij de kleine kelkjes zijn er nog vele die pas recent zijn ontdekt.

Voor het veldwerk is het handig om reeds met een loep te kunnen zien waar je eventuele vondsten ongeveer kunt plaatsen. Ik heb dus, met behulp van bestaande sleutels, een determineertabelletje gemaakt naar de geslachten met veldkenmerken. Dat is dan ook het maximaal haalbare met een handloep. Voor het herkennen van de soorten is het noodzakelijk om de randharen, zakjes en sporen te meten.

SLEUTEL MET VELDKENMERKEN NAAR DE GESLACHTEN VAN BEHAARDE KELKJES

1a Vruchtlichaam op, en omgeven door, een wit of helder gekleurd schimmeldraden web (subiculum): **Spinragschijfje** (*Arachnopeziza*, *Eriopeziza*)

1b Kiemvlies zeer donker, randharen oranjerood: *Dennisiodiscus*

1c Geen subiculum: 2

2a Vruchtlichaam zeer klein, 0,1 tot 0,4 mm; randharen zeer kort of zeer dun, nauwelijks met een handloep te onderscheiden; vaak massaal op rot hout: 3

2b Vruchtlichaam meestal wat groter, 0,4 tot 1,5 mm; randharen met een handloep meestal goed te zien: 4

3a Vruchtlichaam waterig doorschijnend, vaak wit, met uiterst dunne spitse randhaartjes: **Waterkelkje** (*Hyaloscypha*)

3b Vruchtlichaam wit of anders gekleurd; randharen zo kort en stomp dat ze niet afzonderlijk met een handloep te zien zijn: **Rijpkelkje** (*Cistella*, *Clavidisculum*, *Psilachnum* enz.)

3c Er zijn nog verwante geslachten waarvan veel soorten nog onvoldoende bekend zijn. De meeste worden in het veld niet opgemerkt of wegens het ontbreken van literatuur niet bestudeerd.

Enige voorbeelden: Vruchtlichaam geheel heldergeel: **Kerriekelkje** (*Phialina*).
Randharen vrijwel massief en aan de basis sterk gekromd: *Urceolella*.

Randharen aan de top massief, niet sterk gekromd, vaak met velen bij elkaar: **Zwermwaterkelkje** (*Unguicularia*).

Vruchtlichaam grijs, met violet kiemvlies, op schorszwammen: *Hyphodiscus*.

4a Randharen zeer duidelijk, wit, creme of zelden lichtbruin; kiemvlies geel-oranje of bruin; op naaldhouttakjes: **Viltkelkje** (*Lachnellula*)

4b Randharen wit of helder gekleurd en duidelijk te onderscheiden; kiemvlies zelden geel of oranjebruin; zelden op naaldhout, vaak op dode stengels van kruiden: 5 (**Franjekelkjes**)

4c Randharen en vruchtlichaam in grijstinten, olijfbroin, op *Mollisia* lijkend: *Haglundia*.

5a Vruchtlichaam wit, tot 2 mm breed, vaak 's zomers op oud, nog vrij hard eikenhout: **Sneeuw wit franjekelkje** (*Dasyscyphella nivea*).

5b Vruchtlichaam wit, iets gelig, oranje of bruin; soms slechts 0,4 mm breed; randharen vaak met kristallen bezet waardoor ze onder de loupe zeer fijn korrelig zijn; vrijwel steeds op kruidachtige delen van planten: *Lachnum* en *Lasiobelonium*.

Voorbeelden: Vruchtlichaam geheel wit, met duidelijke randharen, zeer algemeen op allerlei takjes en stengels: **Gewoon franjekelkje** (*Lachnum virgineum*)

Vruchtlichaam klein, met witte haren en geel kiemvlies, op Pitrusstengels: **Pitrusfranjekelkje** (*Lachnum apalum*).

Vruchtlichaam klein met bruine haren, op onderzijde van dood eikenblad: **Donkerharig franjekelkje** (*Lachnum fuscescens*).

Vruchtlichaam wit, later geheel zwavelgeel, op dode twijgjes van Gagel en soms Els (zeldzaam): **Gagelfranjekelkje** (*Lachnum sulphurellum*)

5c Vruchtlichaam. met zwavelgele afstaande randharen, op dode stengels: *Trichopeziza*.

Voorbeeld: Op dode, vochtig liggende dode stengels van Brandnetels, algemeen: **Zwavelgeel franjekelkje** (*Trichopeziza sulphurea*).

FRANJEKELKJE

Wie ben je toch, zo klein;
met je wimpertjes ragfijn.

Je bent zo klein in het kwadraat;
jij die in 't verborgene te pronken staat.

Je bent met need'righeid gekroond
en hebt alleen een worm je tooi getoond.

Je woont tussen 't dode blad buiten het zicht
op een afgedankte stengel die daar ligt,
in een wereld die zo anders leeft
en de natuur opnieuw voeding geeft.

Klein franjekelkje uit het niet,
waarin men door een loep de Schepper ziet.

NIEUWS VAN HET PADDESTOELENMEETNET
Eef Arnolds, Holthe 21, 9411 TN Beilen (0593-523645)

Het gaat goed met het paddestoelenmeetnet. Vorig jaar hadden dertig mensen een of meer proefvlakken in Drenthe geadopteerd. In totaal zijn er nu ongeveer vijftig meetpunten, verspreid door de provincie, meer dan een verdubbeling ten opzichte van het eerste jaar 1999. Alle deelnemers ontvangen een dezer dagen met hun nieuwe formulieren een nummer van Coolia, het tijdschrift van de Nederlandse Mycologische Vereniging, met daarin een verhaal over de landelijke resultaten van het meetnet.

Voor nieuwe lezers van deze nieuwsbrief: het paddestoelenmeetnet is een monitoring programma waarin op vaste meetpunten gedurende een reeks van jaren de aantallen vruchtlichamen van een aantal goed herkenbare soorten worden geteld. De meetpunten zijn gelegen in bossen en wegbermen met bomen en hebben een oppervlakte van 500 of 1000 m². In totaal zijn voor het meetnet 110 soorten geselecteerd die beschreven en afgebeeld worden in een boekje dat gratis aan deelnemers wordt uitgereikt.

Nieuwe deelnemers en aanvullende meetpunten zijn uiteraard nog steeds gewenst. Ik wil jullie speciale aandacht vragen voor een aantal meetpunten die nu al drie jaar zijn geteld, maar die de huidige waarnemer niet langer kan tellen. Het gaat om zes proefvlakken in dennenbossen Boswachterij Dwingeloo (drie bij Lhee en drie bij Lheebroek) en om één proefvlak in boswachterij Smilde bij Wateren. Voor de continuïteit van het meetnet is het van groot belang dat de tellingen in de toekomst worden voortgezet. Voor beginners is het voordelig dat de proefvlakken reeds zijn uitgezet en dat de soorten al goed bekend zijn. Belangstellenden kunnen zich bij mij melden voor nadere informatie (adres zie boven).

Voor de deelnemers aan het paddestoelenmeetnet in Noord Nederland wordt een **speciale excursie** georganiseerd waarbij vooral aandacht wordt besteed aan de methodiek van het project en aan het herkennen van alle telsoorten. Deze excursie vindt in 2002 plaats op:

Zondag 1 september in het Asserbosch onder leiding van Eef Arnolds. Verzamelen 10.30 uur bij restaurant De Hertenkamp aan de rand van het Asserbosch, Hertenkamp 10, Assen (10 minuten lopen vanaf NS station Assen). Lunchpakket meenemen.

Er is ook een herkansing op zaterdag 21 september in de omgeving van Olst (Overijssel), eveneens onder leiding van Eef Arnolds. Verzamelen 10.30 uur bij NS station Olst. Lunchpakket meenemen.

**Je kunt informatie over het meetnet verkrijgen bij mij (adres zie boven)
of bij de landelijke veldcoördinator Mirjam Veerkamp, Pelikaanweg 54,
3985 RZ Werkhoven, tel. 0343-551905.**

WAT DOET DE PADDESTOELENWERKGROEP?

De doelstellingen van de PWD zijn:

- Het organiseren en stimuleren van paddestoelenonderzoek in Drenthe, vooral door middel van veldinventarisaties en het houden van bijeenkomsten van werkgroepleden.
- Het verzamelen van alle paddestoelengegevens over Drenthe in een databestand in nauwe samenwerking met de Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Het publiceren over paddestoelen in Drenthe in een nieuwsbrief en in bestaande tijdschriften. Mogelijk zullen de gegevens over een aantal jaren gebundeld worden in een provinciale paddestoelenatlas, vergelijkbaar met de reeds verschenen atlassen voor broedvogels en hogere planten.
- Het beschikbaar stellen van paddestoelengegevens aan terreinbeherende instanties en het verstrekken van beheersadviezen om mycologische waarden te behouden of te vergroten.
- In voorkomende gevallen het uitvoeren van (betaalde) opdrachten wat betreft veldonderzoek aan paddestoelen.
- Educatie op het gebied van paddestoelenkennis en -bescherming door onder andere het organiseren van voor het publiek toegankelijke excursies en lezingen, alsmede het verlenen van medewerking op het vlak van natuureducatie.
- Het verstrekken van informatie over paddestoelen aan geïnteresseerden, terrein-beheerders en aan de provinciale media.

DE NIEUWSBRIEF

De Paddestoelenwerkgroep Drenthe verspreidt één keer per jaar een nieuwsbrief onder haar medewerkers, organisaties actief in natuurstudie, natuurbescherming en groenbeheer en andere belangstellenden. Men kan deze nieuwsbrief kosteloos ontvangen door zich schriftelijk op te geven bij het secretariaat (adres zie voorkant).

Vaste rubrieken in de nieuwsbrief zijn:

- Beknopte verslagen van excursies van de werkgroep.
- Een mycologisch portret van het geadopteerde terrein waaraan de werkgroep de voorgaande herfst speciale aandacht heeft geschonken.
- Een overzicht van de vorderingen van de paddestoelenkartering in Drenthe.
- In de rubriek 'Paddestoelenbeheer' wordt een bepaald facet van natuurbeheer of groenbeheer behandeld dat van belang is voor de paddestoelenflora.
- Het activiteitenprogramma voor het komende seizoen.

Daarnaast kunnen andere korte artikelen, die van belang zijn voor de paddestoelen in Drenthe, worden opgenomen.

Leden van de werkgroep verzorgen daarnaast jaarlijks een portret van een bepaalde paddestoel in het herfstnummer van Het Drentse Landschap, het tijdschrift van de gelijknamige stichting.